

ЕТИМОЛОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ОЙКОНІМІВ ГРАФСТВА ДЕВОН

Красненко О. М.

*кандидат філологічних наук,
 асистент кафедри іноземних мов математичних факультетів
 Київський національний університет імені Тараса Шевченка
 вул. Володимирська, 64/13, Київ, Україна
 orcid.org/0000-0001-9758-3801
 okrasnenko@ukr.net*

Лазоренко Л. В.

*кандидат педагогічних наук,
 асистент кафедри іноземних мов математичних факультетів
 Київський національний університет імені Тараса Шевченка
 вул. Володимирська, 64/13, Київ, Україна
 orcid.org/0000-0002-0067-7471
 englusy@gmail.com*

Ребенко М. Ю.

*кандидат філологічних наук, доцент,
 доцент кафедри іноземних мов математичних факультетів
 Київський національний університет імені Тараса Шевченка
 вул. Володимирська, 64/13, Київ, Україна
 orcid.org/0000-0001-8553-3559
 myr80@ukr.net*

Ключові слова: ойконімія, етимологія, британські топоніми, географічні назви Девону, лексико-семантичне значення.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що вивчення значень британських топонімів допомагає не тільки глибше зрозуміти мову та вплив історичних чинників на неї, але й розширити кругозір в області британської географії, зокрема графства Девон та його ойконімії. Упродовж багатьох віків функціонування топоніми ввібрали важливу інформацію про суспільно-історичне, етнокультурне, специфічно національне життя Великої Британії. Як результат, вони відображають національно-культурну специфіку мовної свідомості англійців. Метою роботи є етимологічний аналіз міст і містечок Девонширу. У статті визначено характерні риси топонімії Англії, а саме вплив принаймні п'яти різних народів – кельтів, римлян, англосаксів, вікінгів, норманів – на творення географічних назв. У номінації населених пунктів Девону англосаксонські назви переважають над кельтськими. Рельєф і ландшафт даного графства характеризуються долинами, низовинами, пагорбами, річками, назви яких наявні в ойконімах цього регіону. Запропоновано класифікацію ойконімів Девону за морфологічною структурою та лексико-семантичним значенням найуживаніших компонентів. Виділено прості, похідні, складні та складені ойконіми з огляду на морфологічну будову. Виявлено, що на території даного графства значно рідше використовуються прості та складені. Спостерігаються спрощені форми ойконімів у сучасній назвах. У складених назвах поселень Девону як перша частина виступають: частини світу; прикметники, що вказують на ознаку та колір; іменники, що вказують на родову приналежність; назви святих, а також прийменникові словосполучення. За лексико-семантичним значенням ойконіми Девону позначають: 1) житло (дім, ферма, укріплення, поселення) за допомогою -ton, -ham, -cot, cott, -worth, -borough, -bury, -munster, префікса -tre; 2) природні об'єкти (поле, річка, вирубка, долина), що маніфестуються через -ford, -combe, -coombe, -lea, -ley, -leigh, -mouth, -well, -stone, -land, префіксами lyn-, ex-, plym-, що виступають назвами річок.

THE ETYMOLOGICAL MEANING OF DEVON OICONYMS

Krasnenko O. M.

*Candidate of Philological Sciences,
Assistant at the Department of Foreign Languages for Mathematical Faculties
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Volodymyrska str., 64/13, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-9758-3801
okrasnenko@ukr.net*

Lazorenko L. V.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Assistant at the Department of Foreign Languages for Mathematical Faculties
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Volodymyrska str., 64/13, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-0067-7471
englusy@gmail.com*

Rebenko M. Yu.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages for Mathematical Faculties
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Volodymyrska str., 64/13, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-8553-3559
myr80@ukr.net*

Key words: *oiconomy,
etymology, British toponyms,
Devon place-names,
lexical and semantic meaning.*

The article focuses on the study of the etymology of Devonshire name-places. The investigation of British toponyms facilitates deeper understanding of the English language, the historical impact on it as well as broadening our knowledge about British geography, national and cultural peculiarities of the linguistic consciousness of the English people. Studying the origin of place-names, we have found out that phonetic and morphological changes create a special environment for each lexeme aimed at reproducing a concept, determining its value in our perception and forming the collective and individual picture of the world. The purpose of this study is to analyse the etymological meaning of Devon cities and towns. The analysis of British toponyms revealed that at least five different ethnic groups – Celts, Romans, Anglo-Saxons, Vikings, Normans – had influenced the creation of different place-names. It has been proved that Anglo-Saxon toponyms dominate over the Celtic ones as a result of historical events. The classification of oiconyms is offered according to their morphological structure, lexical and semantic meaning of the most frequently used components. There are simple, derivative, complex and compound place-names. The study has showed that simple and compound oiconyms are used much rarely than derivative and complex ones. In compound geographical place-names of Devon the first element is expressed by the parts of the world, adjectives of color and description, some saints, nouns that show whom the town belonged to and prepositional word-combinations. As for lexical and semantic meanings, Devon place-names determine: 1) home places (house, farmstead, settlement, fortified place) formed with -ton, -ham, -cot, -cott, -worth, -borough, bury, -mynster suffixes, and the prefix tre- ; 2) natural objects (field, river, stream, clearing, valley) formed with -ford, -combe, -coombe, -lea, -ley, -leigh, -mouth, -well, -stone, -land suffixes, and the prefixes lyn-, ex-, plym- that mark river names.

Постановка проблеми. У XXI ст. лінгвістика зосереджує свою увагу на різних аспектах, пов'язаних із вивченням ономастичного прошарку лексики, у якому топоніми посідають чільне місце. Такі дослідження є важливим джерелом визначення й опису лінгво- й історико-культурних особливостей певного народу.

Ойконіми – назви заселених людиною об'єктів – мають власний зміст і форму. Слугують цьому і семантика, і будова назв. Ойконіми – це не лише адміністративно-територіальні знаки, а лінгвокультурні символи з величезним умістом інформації про суспільно-історичне, етнокультурне, специфічно національне життя народу-автохтона (у більшості) на своїй землі [1, с. 130]. В ойконімах відображається історія етносів, результати культурно-мовних контактів, лінгвокультура інформація із часів номінації поселень, передається механізм становлення та розширення ойконімічних фрагментів номінативних картин світу, експлікується інгерентний взаємозв'язок мислення, мови та культури індивідів етнічного коду індоевропейської традиції [2].

Актуальність дослідження зумовлена тим, що етимологія ойконімів – особливо важливий аспект лінгвістичних студій, оскільки визначення походження географічної назви, фонетичні та морфологічні зміни створюють для кожної лексеми певне мовне оточення, що дозволяє відтворити концепт, визначити його специфіку та місце в людській свідомості, а також впливає на формування колективної та індивідуальної картин світу. Такі проблеми, як співвідношення лексики та культури, лінгвістична відносність (вплив лексики на «сприйняття світу»), взаємозв'язок лінгвістичних і екстралінгвістичних компонентів, є спільними для лексикології та психолінгвістики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання топоніміки здавна були в колі інтересів вітчизняних мовознавців (В. Біленька, В. Котович, Л. Кучерява, Г. Лабінська, В. Лучик, О. Супранська). Великий внесок у вивчення англійських топонімів зробили: шведський лінгвіст Е. Еквол, такі англійські й американські лінгвісти, як: Д. Мілз, Р. Коутс, О. Падел, А. Сміт, В. Уотсон. Варто зауважити, що наукові праці вчених Англійської топонімічної спільноти (М. Гелінг, Дж. Александр, К. Камерон, П. Ріні) представлені у вигляді етимологічних словників, де ойконімія представлена як «недиференційовані конституенти древньої форми, вказується дата утворення або ж згадування ойконіма в історичних документах або картах» [2].

Нині ойконімію Англії досліджують такі вчені, як О. Алексєєва [3], Я. Бельмаз [4], О. Заверткіна [2], Т. Колісниченко [5], К. Макеєва [6], В. Павлюк [7], А. Артемова, О. Леонович.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на тривалу історію досліджень та наявність великої кількості праць, присвячених вивченню топонімів загалом і англійським ойконімам зокрема, усе ще залишається безліч проблем, які потребують подальшого вивчення. У роботі вперше досліджено етимологію ойконімів графства Девон, запропоновано їх класифікації на основі морфологічного та лексико-семантичного аспектів.

Об'єктом дослідження виступають назви міст, містечок Девонширу, взяті з географічної карти [8], етимологічних словників Англійської топонімічної спільноти.

Предмет дослідження – етимологічне, лексико-семантичне значення ойконімів графства Девон.

Основною **метою роботи** є етимологічний аналіз ойконімів Девону, їх класифікація з огляду на морфологічну структуру та лексико-семантичне значення.

Мета передбачає вирішення таких **завдань**: визначити характерні риси топонімії Великої Британії; вивчити історію графства Девон, з'ясувати її вплив на формування географічних назв; класифікувати ойконіми Девону за морфологічною структурою та лексико-семантичними значеннями.

Під час дослідження використано такі **методи**: *метод дефініційного аналізу* – для визначення основних термінів у роботі; *описовий та типологічний методи* – у вивченні характерних рис британських топонімів, історичних витоків графства Девон, під час інтерпретації одержаних результатів; *історичний метод* – для з'ясування етимологічного походження ойконімів; *семантичний і порівняльно-зіставний метод* – у визначенні особливостей ойконімів Девону, систематизації ойконімічної інформації, класифікації її за морфологічною будовою та лексико-семантичним значенням.

Виклад основного матеріалу дослідження. Топоніміка (від грецьких слів “topos” – «місце», “onoma” – «назва», «найменування», «ім'я») є складовою частиною ономастики, що вивчає власні назви, які позначають географічні об'єкти, їх походження, стан, динаміку розвитку, написання і вимову тощо. Топоніміка є міждисциплінарним напрямом лінгвістичного дослідження, тісно пов'язана з історією народів, що в різні часи населяли певну місцевість [7]. Вона може розповісти про шляхи міграції племен, народів, визначити межі поширення окремих діалектів, а також допомагає уточнити роль запозичень, імплікує вплив сусідніх мов, відображає національно-культурну специфіку мовної свідомості народу.

Географічні назви свідчать про історичні умови епох, коли вони виникали, формувалися і поширювалися територією. Їх аналіз дає змогу

вирішити низку найважливіших проблем в історії та теорії мови. У процесі порівняння записів топонімів у найдавніших писемних пам'ятках із подальшими записами та сучасним виглядом цих назв можна спостерігати зміни у словниковому складі мови, з'ясувати етимологію слів, їхню первинну форму, зв'язок із мовами інших народів, перехід загальних назв у власні тощо. Окрім того, топоніміка часто зберігає відомості про давно забуті мови. Отже, важливою ознакою топонімів є стійкість у часі, певна територіальна локалізація, отже, можливість довго зберігати інформацію, вкладену в них у процесі творення.

Виділяють такі види топонімів: 1) ойконіми (від грецької "oikos" житло) – власні назви населених пунктів: міст, сіл, селищ, хуторів; 2) гідроніми – власні назви природних або створених людиною водних об'єктів; 3) фоніми – назви курганів; 4) спелеоніми (назви печер, скельних навісів); 5) ороніми (назви хребтів, гір, долин, ярів, впадин); 6) хороніми (назви країв і країн) тощо. У фокусі нашого дослідження – ойконіми графства Девон.

Географічні назви Великої Британії посідають особливе місце в лексичній системі англійської мови, оскільки є важливою частиною її культурно-національної історії. Вони надзвичайно багаті та різноманітні, в основному через зміни, які відбувалися в мові та культурі. Їхнє походження має глибоке коріння в історії держави, оскільки багато топонімів пов'язані з різними періодами в історії становлення Великої Британії.

Загальновідомо, що на формування лексичного складу, зокрема й топонімії, впливають екстралінгвістичні чинники, зокрема різного роду завоювання території [4, с. 307]. В англійських шарах географічних назв представлені всі народи, які оселялися на Британських островах протягом тисячоліть (кельти, римляни, англосакси, вікінги, нормани тощо) [4; 9].

З VIII ст. до н. е. починається переселення на Британські острови кельтських племен із Континентальної Європи. Кельтське і кельтизоване населення островів дістало назву «бритти», звідки і походить назва «Британія». Лондон, як і назви більшості річок, мають кельтське коріння. Так, у південній частині Англії "Ouse" (від *uisce* – «вода») і "Avon" (від *afon* – «річка») нагадують про ранню присутність кельтськомовних спільнот, які згодом стали англосаксонською Англією [10, с. 14–15]. Такі кельтські елементи, як *-tor* (пагорб), *-comb* (долина), *-carr* (скеля), збереглися в географічних назвах низовини.

Вторгнення Юлія Цезаря у Британію у 55 і 54 рр. до н. е. стало поворотним моментом в її історії. Перша серйозна спроба підкорення острова була здійснена римлянами в 43 р. під час правління імператора Клавдія. На чолі з Авлом Плавтієм

римляни розгромили в битвах при Медвеї та Темзі дві армії катувеллаунів. Римські легіони невдовзі захопили Англію. Римляни володіли південною частиною Британії приблизно 350 років, суттєво вплинули на місцевий ландшафт і культуру. Їхня влада завершилася в V ст. із вторгненням на острів англів і саксів. Проте багато латинських слів стали назвами, як-от: вино (*wine*), масло (*butter*), твердий сир (*cheese*), шовк (*silk*), мідь (*copper*), миля (*a mile*), фунт (*a pound*) тощо. Що стосується назв міст, то латинське *castra* стало давньоанглійським (Old English) для позначення табору або укріпленого міста (*a camp or fortified town*) і залишилося в таких географічних назвах, як *Chester*, *Caister*, *Caistor*, наприкінці багатьох інших назв міст, які римляни будували вздовж їхніх доріг, а саме: *Winchester*, *Doncaster*, *Leicester*, *Lancaster* та *Exeter* [5, с. 172; 10, с. 23–24].

Заселення Британського острова англами, саксами та ютами – північними племенами з Європи – почалося в V ст. н. е. після відходу римських військ [11; 12]. Вони просувалися зі сходу на захід острова та займали територію сучасної Англії до IX ст. н. е. Мови їхнього спілкування були близькими одна до одної, бо вони належали до германської групи, що разом із говіркою бриттів (корінне населення острова) лягли в основу давньоанглійської. На думку більшості науковців, англосаксонська була основною, за допомогою якої утворилися сучасні ойконіми [12]. Причиною цього було політичне домінування англів, саксів та ютів над корінним населенням Британського острова, яке розмовляло кельтською. Воно призвело до закріплення давньоанглійської мови у вжитку та її активного використання як новопривітними племенами, так і бриттами. Під час англосаксонського періоду (V–XI ст. н. е.) утворилися тисячі назв населених пунктів (як і інших топонімів) за допомогою лексичних одиниць давньоанглійської, проте не без запозичення кельтської, надалі елементів із латинської, скандинавських, грецької та французької мов. Зокрема, існування кельтських назв річок свідчить про поширення англосаксонських поселень.

Частково історію вікінгів в Англії можна простежити в сучасних ойконімах. Так, їхнє минуле простежується в географічних назвах з *-by* у значенні «селище», *-thorpe* у значенні «середнє селище або меншої значущості». Наприклад, *Utterby*, що складається з давньоанглійської *uttera* – «віддалений» та *-by* (з мови вікінгів), разом означає «віддалене селище» (*remote village*) [9].

Розглянемо детальніше історію виникнення графства Девон та номінацію ойконімів на його території.

Графство Девон в історії також відоме як Девоншир (*Devon*, *Devonshire*), розташоване

в південно-західній частині Британії, назва походить від давньоанглійської *Defena (scir)* – «(територія) Думнонії» (кельтське королівство бриттів). Стосовно народної етимології, слово *Dumnonia* співвідноситься із сучасною уельською назвою *Dyfnaint* – «глибокі долини», що відповідає рельєфу графства, упевнено можна стверджувати, що дане слово походить від кельтського племені Думнонії (*Dumnonii*).

У період римського завоювання (43 р. н. е.), згідно з археологічними даними, Девон був малонаселеним районом Британії. Із назв поселення Девону тих часів залишилася тільки одна – *Isca Dumnoniorum*, древня назва сучасного адміністративного центру графства – Ексетера (*Exeter*). *Iska* – кельтська назва річки, яка була перенесена на назву кельтського племені.

Приблизно в 410 р. н. е. римляни залишили Девоншир, а на основі римських поселень утворилася британська держава Думнонія. Як свідчать історичні джерела, заселення Британії германськими племенами почалося в V ст., унаслідок чого було засновано кілька королівств. Землі, на яких розташовувалося кельтське королівство Думнонія, захопили сакси й включили їх у західно-саксонське королівство Уессекс.

Завоювання королівства Думнонія почалося досить пізно, згідно з Англосаксонською хронікою (не раніше 658 р.). До 690 р. сакси захопили східну частину королівства з Ексетером. Північ завоювали пізніше під час битви 711 р., по завершенню якої кельтське королівство Думнонія припинило існування. Про пізнє завоювання Девона свідчить відсутність в англосаксонській період ойконімів із патронімічним суфіксом *-ing (-ingas)*, у сполученні – *ingahām* і словом *hām* («ферма», «садиба», «селище») [2].

Соціум Девону склався в той час із кельтів і саксів. Кельтське королівство Думнонія було малонаселеним, а із вторгненням саксів частина кельтського населення була знищена, частина емігрувала на континент, а ті, хто залишилися, перейнявши мову завойовників, розчинилися в їх середовищі.

Етимологічна карта цього періоду чітко свідчить про те, що в англосаксонській період на території Девону англосаксонські ойконіми (756) переважали над кельтськими (49). Більшість їх не були наслідком значного збільшення даного регіону. Поселення графства являло собою невеликі селища та розкидані поодинокі садиби й ферми, оскільки природа не сприяла розвитку великих заселень, як у центральній частині Англії. Гібридні ойконіми (71) як результат взаємоприспосовування двох етносів, об'єднаних в один соціум у процесі англосаксонського завоювання, представлені кельтсько-англосаксонськими

ойконімами (63), прикладом є *Ocmund Tune* (суч. *Okchampton*), і незначною мірою англосаксонсько-кельтськими (5), зокрема *Lolardesdona* (суч. *Loosedon Barton*) [2].

Із часів норманського завоювання Англії Девон служив ареною багатьох громадянських конфліктів і військових дій, серед яких і війни Червоної і Білої троянд, повстання самозванця Перкина Варбека в 1497 р., Західне повстання (через реформації церкви) 1549 р., звичайно, не оминула графство й Англійська революція. У 1688 р. приїзд Вільгельма Оранського почав Славну революцію у Бріксемі.

У графстві Девон налічується 550 ойконімів англосаксонського походження та 129 етимологічних гібридів із цим елементом у складі: *Rattery* (давньоанглійські *read + treow*, що означають “red tree”, тобто «червоне дерево»), *Uplyme* (давньоангл. *upp + Z*, назва річки за походженням із кельтської від кореня *-lim-*, латинське *limus* “mud, shine” < ІЕ *lei’flw – «вода», що означає “higher up the River Lim” («вище по річці Лім»)) [6, с. 186].

Сьогодні графство складається з 8 адміністративних районів, що перебувають під юрисдикцією Ради графства Девон: Ексетер, Східний Девон, Західний Девон, Середній Девон, Північний Девон, Південний Хемс, Торридж, Тинбридж. Також у район входять дві унітарні одиниці – Плімут і Торбей.

Класифікація ойконімів Девону за морфологічною структурою

Можна виділити за морфологічною «внутрішньою» будовою такі групи ойконімів: прості, похідні, складні та складені.

I. Прості, тобто однослівні, складаються з однієї основи: *Week*, *Chard*, *Totnes*, *Bude*, *Looe* (солоне озеро), *Fowey* (пляжні дерева). До цієї групи також можна віднести ойконіми, назви яких цілком спростилися, зокрема *Exeter*. Сучасна його назва – це розвиток давньоанглійської форми *Escanceaster* від англізованої форми річки, яка відома нині як Ександ, та давньоанглійського суфікса *-ceaster*, що використовувався на позначення фортеці, укріпленого місця [13]. На цьому прикладі ми бачимо морфологічне спрощення ойконіма.

Іноді складно визначити точне походження і значення ойконімів, оскільки існує кілька інтерпретацій. Так, походження назви міста *Beer* досі невідомо. Існують різні теорії щодо цього: *Bearu* із саксонської – «ліс», *Bur* із норвезької – «садиба», *Bere* з англосаксонської – «ячмінь», саксонська версія *Beerham* або *Berham* [13].

Дослідження показало, що прості ойконіми трапляються рідше на території Девоншира порівнянні з іншими групами.

II. Похідні складаються з похідної основи та топонімічного суфікса або префікса. Наприклад, *Tiverton – Stratton – Molton – Lynton*, із спільним кін-

цевим компонентом *-ton*. У ряді *Exmoor – Exmouth – Exton* спільним для міст є початковий *-ex*.

III. **Складні** ойконіми мають дві морфеми, які виступають основою слова. Наприклад: *Ivybridge, Tavistock, Minehead, Furzehill, Withypool, Bridgetown, Roadwater, Kingsbridge, Lostwithiel, Woodtown, Swimbridge*. Так, назва *Torquay* складається із двох морфем: *Tor; Quai*, де *Tor* – «скеля, яка височіє та піддається атмосферному впливу» (a weathered rock outcrop) – характерна риса Девону. До речі, саме в цьому графстві термін *Tor* був започаткований. Скелі часто були особливими місцями для кельтів. Древньою назвою *Torquay* була *Torre*. Морфема *Quai* пізніше додалася до назви у зв'язку з розвитком риболовства [13].

IV. **Складені** ойконіми різних видів складаються з декількох повнозначних слів: *Lyme Regis, Ottery St Marry, Budleigh Salterton, Newton Abbot, Newton Ferrers*. Наприклад, *Lyme Regis* названо через знаходження біля річки Лім, а ця назва означає “stream” (потік води), *Regis* із латині означає “of the king” (що належить королю) [12, с. 311]. *Ottery St Marry* бере свою назву від річки Отерон, на якій воно стоїть. Сама ж назва річки – від тварини. Елемент *St Marry* стосується факту, що місто належало церкві Святої Мері в Руаніні у 1086 р. [13].

Аналіз показує, що першою частиною складених ойконімів виступають:

а) назви частин світу: *north, south, west, east*, які до того ж уживаються в антонімічній парі з однією назвою. Наприклад: *North Molton – South Molton, North Radworthy – South Radworthy, West Down – East Down, West Ogwell – East Ogwell, East Allington – South Allington, West Hill – South Hill*;

б) прикметники, що вказують на ознаку, колір: *Lower Ashton – Higher Ashton, Great Torrington, Black Torrington, Old Cleeve, Black Dog*;

в) іменники, що вказують на родову приналежність: 1) *St Ann's Chapel, Norman's Green, Shinner's Bridge, King's Nympton, Bishop's Tawton, Bishop's Nympton, Bishop's Tawton*; 2) *Folly Gate, Templeton Bridge, Luckwell Bridge, Heybrook Bay, Heasley Mill, Stoke Rivers*;

г) назви на честь святих: *St. Dominick, St. Mellion, St. Clether, St. Rinnock, St. Stephens, St. Cleer, St. Neot* (на південному заході Девону);

г) приєднанні словосполучення на кшталт *Widcombe in the Moor, Buckland in the Moor, St Giles in the Wood, St Giles on the Heath* також трапляються на території графства. Так, *Widcombe in the Moor*, уважають, походить від *withy-combe*, що означає “wilow valley” (вербова долина).

Незвичайним за словотворенням є містечко *Westward Ho!*, що розташоване в західній частині Девону, недалеко від м. Бідефорд. Назва походить від однойменного роману Чарльза Кінгслі. Книга була бестселером, тому з метою розвитку туризму

в 1863 р. ухвалено рішення так назвати селище. За значенням *Westward Ho!* – на захід! – старий заклик мореплавців. *Ho!* – середньоанглійське слово, яке датується 1250–1300 рр. [14].

Класифікація за лексико-семантичним значенням компонентів

Найчастіше в ойконімах Девонширу переважають монолексемна структура, яка складається із двох частин, а також похідні назви (похідна основа + топонімічний суфікс, або топонімічний префікс + похідна основа).

Кінцеві та початкові елементи ойконімів можна умовно розділити на дві групи:

1) ті, що безпосередньо пов'язані із життям і діяльністю людини (зазвичай позначають житло або різного типу будови);

2) ті, що стосуються природних об'єктів (ліс, долина, поле, річка, потік, гирло), які ще на початковій стадії розвитку перенеслися на населені пункти.

Отже, розглянемо детальніше компоненти **першої групи**. Дослідження показало, що серед топонімічних суфіксів переважає *-ton* (з давньоангл. *tun – enclosure, estate, homestead*, тобто «огорожене місце», «садиба», «селище», «місто») [15; 16]. Наприклад, *Tiverton* означає “the town on two fords”, тобто «місто на двох річках», а *Seaton* – “a settlement (ton) by the sea”, тобто «поселення біля моря» [13].

Такі назви, як *Paignton* та *Honiton* вказують на те, кому належало місто. Наприклад, *Paignton* (Paega's village, or estate) – селище Пера (справжнє англосаксонське поселення), а *Honiton* (Huna's farmstead) – ферма, поселення, належить Хуна (поширене саксонське ім'я) [17].

Елемент *-ham* міг походити від двох слів давньоанглійської мови: “ham” – “homestead, village, manor, estate” (садиба, село, маєток) та “hamm” – *hamm* (homm) – “enclosure, land hemmed by water or marsh or higher ground, land in riverbend, river meadow, promontory” [12] (огорожа, земля, огорожена водою або болотом, мис). Кінцеві *-ton, -ham* належать до різних етапів формування топонімії Англії. Древність походження *-ham* підтверджено його сучасною географічною дистрибуцією: він переважає в південно-східній частині Англії, на території сучасних графств Кент, Суррей, Суссек, Ессек, Суффолк, Норфолк, що збігається з місцями англосаксонських поселень. Очевидно, до часу заселення Девону саксами *-ham* був витіснений більш продуктивним *-ton* із тим самим значенням. У західних частинах суфікс *-ham* трапляється значно рідше [2].

Вивчимо семантичне значення містечок Девону з цим елементом на прикладах. Так, *Brixham* означало *Brioc's village* (з давньоангл. селище Бріок, де Бріок – бретонське ім'я та *-ham* – «дім») [16]. *Topsham* – англосаксонська назва, що означає

«селище Топпа» (Torpa's village), який був місцевим землевласником [12].

Кінцевий компонент *-cot, -cott* має етимологічне значення «котедж, невелика будівля» або ж походить із британської й уельської *Coed* або *Coet* зі значенням «ліс» [15]. Наприклад: *Bennacott, Kemacott, Northcott, Eastcott, Pippacot, Alverdiscott, Elmscott, Brazacott, Bennacott*. Вони є прикладом невеликих за розміром поселень. За лексико-семантичним значенням ці ойконіми переважно позначають поселення, які були у власності господаря. Так, *Luffincott* (рання форма *Loghyngecot*, у 1242 р.) – котедж сім'ї або послідовників чоловіка на ім'я Лухха (Luhha) [12, с. 447], а *Tetcott* (*Tetecote* у 1086 р.) – котедж жінки або чоловіка на ім'я Тет, Тетта (*Tette, Tetta*) [13].

Компоненти *-worth, -worthy, -wardine*, що з давньоангл. означають «обгороджене місце» (*enclosure*) [15; 16], є досить поширеним прикладом у номінації поселень графства Девон. Оригінальне значення *Holsworthy* – “Heald's enclosure”, тобто «обгороджена ділянка Хілда». Утворилася назва від давньоангл. імені Heald або Healda й елемента *-worthing*, що означає «ферма», «садиба», «власність». Значення “heald” можна також інтерпретувати з давньоангл. як «схил» або «нахил» [13]. *Woolfardisworthy* (спрощена форма *Woolsery*) означає *Wulfheard's homestead* – садиба Вулфхерда, де елемент *-worth* був одним із декількох слів, якими англосакси номінували садибу, хутір, мале поселення [18].

Елемент *-borough* походить від давньоангл. *burh*, що означає «укріплене поселення» (*fortified settlement*). Інші деривативи – *bury, brough, burgh* [15]. На території Девонширу *-borough* уживається лише в кількох ойконімах: *Treborough, Luxborough, Oldborough, Roborough, Blackborough, Whilborough*. Удвічі частіше вживається *-bury*: *Kentisbury, Thornbury, Cookbury, Flexbury, Ashbury, Bigbury, Cadbury, Membury, Woolbury, Penbury*. Так, *Kentisbury*, яке називалося *Chentesbere* (sic) у 1086 р., *Kentelesberiy* у 1260 р., означає «фортеця, укріплення, що належить чоловіку на ім'я Кентел» (давньоангл. ім'я) [12, с. 266].

Початковий компонент *tre-* (з кельтської «селище, ферма, поселення, садиба») є поширеним переважно на території Девону порівняно з іншими графствами. Наприклад, *Trelleck, Trehill, Trelash, Trewassa, Tregear, Tremaine* (*Tremenc*, 1230 р.) означає «ферма каменю» (*farm of the stone*) [12, с. 671].

Субфактор релігійної діяльності соціуму репрезентований в ойконімічній номінації 9 апелятивами кельтського походження і 25 апелятивами англосаксонської етимології. Основними компонентами теоойконімів виступають, зокрема, давньоанглійське *cyrice* («церква») у *Cyricforda* (суч. *Charford*); кельтське *nemed* («святинище») у *Nimet* (суч. *George Nypton*) тощо [2]. Менш уживаним є латинське *munster* («монастир»). Напри-

клад, *Axminster* означає “monastery or large church by the River Axe” (монастир або велика церква біля річки) та являє собою суміш мов: річка має кельтські корені, а *munster* запозичене з латинської. *Ilminster* від *Illemynister, Ileminstre* означає “large church on the (River) Isle”, тобто «велика церква на річці Айл» [17].

Фактор природи маніфестується в назвах поселень апелятивами англосаксонської етимології із семантикою реалій флори й фауни, але головним чином об'єктами рельєфу та ландшафту як англосаксонського, так і кельтського походження. Варто наголосити на тому, що до періоду завоювання Девонширу багато слів сакси запозичили з кельтської мови і широко використовували як мотив номінації поселень. Проаналізуємо особливості значень та етимологію компонентів **другої групи**.

Кінцевий компонент *-ford* – “ford, crossing, road” (з давньоангл., уельської означає «брі́д», «переправа», «дорога») [16], досить часто використовується для номінації поселень, що свідчить про його продуктивність. Так, у древніх писаннях *Bideford* згадується як *Bedeford, Byddyfrod, Bediford, Bydeford, Bytheford* і *Biddeford*. Етимологія назви, можливо, – “ford at the stream called Būd” (брі́д біля струмка Бі́д) [12, с. 85]. Записи свідчать, що раніше були міст і брі́д у Бідефорді, де річка Торрі́дж була гирлом, лиманом, і під час відпливу можна було, але небажано, переходити річку вбрі́д пішки. Уельське *bydd* у *ffordd* означає “this is the way” або “this is the road” (це шлях, дорога) [13].

Кінцевий елемент *-lea, -ley, -leigh* (із середньоангл. *legh, lege, lei*, “clearing, open ground” – «ділянка землі, очищена від дерев і чагарників», з давньоангл. *leah* “wood land clearing” – «очистка в лісі», «лісова прогалина», із протогерманської *lauhaz* “meadow” – «луг») [4]. Його поширення пов'язано з тим, що ранні поселенці на території Англії були змушені боротися з густим лісом, що вкривав країну, і жили переважно на розчищених від лісу ділянках. Сучасні форми даного елемента з'явилися в результаті дуже довгої еволюції, тому мають різні варіації. Період активної участі *-ley, -leigh* у формуванні топонімів досить широкий – із часів перших поселень англосаксів до X ст. і далі. Ойконіми із цим елементом поширені на тих територіях, де в минулому були великі лісові масиви. До того ж області поширення топонімів з елементом *-wood* (з древньоангл. *wudu* – «ліс») переважно збігаються з дистрибуцією *-ley, -leigh*. Аналіз показав, що переважно із цим елементом у Девонширі поширені назви селищ, містечок, зокрема: *Buckfastleigh, Chulmleigh, Chawleigh, Goodleigh*, за винятком міста *Budleigh Salterton*. Наприклад, *Chulmleigh* мало назву *C(h)almonleuga* у 1086 р., у значенні «очищена ділянка чоловіка на ім'я Кеолмунд» (давньоангл.) (*clearing of a man called Ceolmund*) [12, с. 115].

Для топонімії Девону характерне широке вживання кінцевого компонента *-combe, -coombe*

“cumb” від кельтського *cumbo* – “valley”, тобто «долина», «глибока впадина») [15] в ойконімах на кшталт *Woolacombe, Wiveliscombe, Ilfracombe, Widecombe in the Moor, Branscombe, Salcombe*. Цей елемент поширений на заході країни, що свідчить про його пізній вхід у топонімічну систему.

Наприклад, *Woolacombe* має етимологічне значення “a valley of wolves” (долина вовків), а *Yarnscombe – Hernescombe* («долина орлів»). Походження назви міста *Ilfracombe* має два можливі джерела. Перше вказує на дериватив з англосаксонської *Alfreinscoma*, що в перекладі – «долина синів Альфреда» (*the valley of the sons of Alfred*). За другим джерелом, *Ilfracombe* походить із норвезької: *Illf* (поганий), англосаксонські слова *yfel* – «злий брід», *cumb* – «долина» з кельтської. Отже, *Ilfracombe* – «долина з поганим бродом» (*the valley with the bad ford*) [13].

Кінцевий компонент *-mouth* (із середньоангл., означає *mouth of a river or bay* – «гирло річки або заливу») [15] вказує на географічне розташування цих міст біля гирла відповідних річок або заливу. Наприклад, у Девоні є *Plymouth, Exmouth, Dartmouth, Sidmouth, Teignmouth, Lynmouth*. Так, *Plymouth* розташований біля гирла річки Плім, яка дістала назву *Plympton*, що буквально означає “farmstead of the plum-tree” (сливова ферма) [12, с. 530]. *Exmouth* походить від його місця знаходження біля гирла річки Екс, назва з давньокельтської означає «риба». *Teignmouth* походить від *Tengemuoa*, що означає гирло потоку (*mouth of the stream*). *Tavistock* розташоване на річці Таві, звідки і його назва [13].

Для номінації поселень сакси також використовувати давньоанглійські слова: *-wylla (-wylle)* – «джерело», «струмок» (*Pickwell, Lodiswell, Treswell, Lopwell, Abbotskerswell*); *-stone* від *stān* – «камінь» (*Thurlestone, Knowstone, Trimstone, Lymptone, Whitestone*); *-land* – «земля» (*Landkey, Willand, Blisland*).

На початку назв міст переважають такі префікси: *lyn-* (*Lynton, Lynmouth*), *ex-* (*Exeter, Exebridge, Exmoor, Exmouth, Exton*), *plym-* (*Plymouth, Plympton*), що відповідають назвам річок Лін, Екс, Плім.

Висновки. Дослідження етимологічних значень ойконімів графства Девон дозволило зробити такі висновки:

1. Етимологія топонімів Великої Британії дозволяє простежити основні історичні моменти розвитку як країни, так і мови. Упродовж багатьох віків функціонування вони акумулювали мовну, фізико-географічну, історичну, культурну інформацію, що має велике значення, оскільки топоніми відображають національну-культурну специфіку мовної свідомості англійців. Взаємодія з різними народами зробила свій внесок у формування топо-

німії Великої Британії. Як результат, англійські географічні назви походять із кельтської, латини, давньоанглійської, давньоісландської (2 варіанти) та давньофранцузької. Іноді складно визначити точне походження і значення ойконімів, оскільки існує кілька інтерпретацій.

2. У роботі пояснено походження ойконімів графства Девон. Наукове дослідження показало, що в номінації населених пунктів Девонширу англосаксонські назви переважають над кельтськими, що стало результатом історичних подій. Рельєф і ландшафт даного графства характеризуються долинами, низовинами, пагорбами, річками, назви яких наявні в ойконімах даного регіону.

3. За морфологічною структурою ойконіми можна поділити на чотири групи: прості, похідні, складні, складені. Виявлено, що на території досліджуваного графства переважають похідні та складні. У складених назвах поселень Девону першою частиною виступають: назви частин світу, прикметники, що вказують на ознаку та колір, назви святих, іменники, що вказують родову приналежність, а також прийменникові словосполучення. У сучасних англійських ойконімах спостерігаються спрощені форми.

4. За лексико-семантичним значенням кінцеві та початкові елементи ойконімів Девонширу позначають: 1) житло (дім, ферма, укріплення, поселення) і передаються через компоненти *-ton, -ham, -cot, cott, -worth, -borough, bury, -by, -thorpe, -mynster*; префікс *tre-* тощо; 2) природні об'єкти (поле, річка, брід, струмок, вирубка, долина), що маніфестуються через *-ford, -combe, -coombe, -lea, ley, leigh, -mouth, -well, -stone, -land, -tor*, префіксами *lyn-, ex-, plym-*, що є назвами річок.

5. Убачаємо перспективу подальшого пошуку в зіставному вивченні етимологічних значень ойконімів різних графств Великої Британії, а також у детальнішому вивченні всіх населених пунктів Девонширу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Котович В. Ойконіми: роздуми про семантику. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2017. С. 129–142.
2. Заверткина Е. Эволюция ойконимической номинации графств Камбрии и Девона: сопоставительный анализ : монография. Москва : Проспект, 2016. 144 с.
3. Алексеева О. Деякі аспекти вивчення топонімічних особливостей у курсі країнознавства Великобританії. *Записки з романо-германської філології*. 2015. № 2 (35). С. 3–9.
4. Бельмаз Я. Етимологічні особливості топонімів Великої Британії. *Наукові записки*. 2016. Вип. 146. С. 306–309.
5. Колісниченко Т. Ойконіми в англійській картині світу. *Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи*

- Гоголя. *Філологічні науки*. 2016. Кн. 1. С. 22–25.
6. Makeieva K. Англосаксонський елемент в сучасних ойконімах південних графств Англії. *Мова і культура*. 2012. Вип. 15. Т. 5. С. 184–189.
 7. Павлюк В. До питань писемної та усної інтерпретації топонімів сучасної англійської мови. *Парадигма пізнання: гуманітарні питання*. 2015. № 1 (4). С. 92–98.
 8. Ordnance Survey Map of Devon. Retrieved October 10, 2019. URL: https://www.devonperspectives.co.uk/devon_osmap.html.
 9. The Origin of English: Place names. December 27, 2014. *Daily Kos*. Retrieved November 10, 2019. URL: <http://www.dailykos.com/story/2014/12/27/1354316/-Origins-of-English-Place-Names#->.
 10. Yakovenko N. *Concise British History*. Kyiv : Bohdana, 1999. 191 с.
 11. Cameron K. *English Place-Names*. London : Batsford Ltd, 1997. 256 p.
 12. Mills D. *Dictionary of English place-names*. New York : Oxford University Press, 2011. 735 p.
 13. Conti S., Shaw N. (. Where does your Devon place name come from? *Devon Live*. August 18, 2017. URL: <https://www.devonlive.com/news/devon-news/your-devon-place-name-come-269209>.
 14. Westward Ho! *Wikipedia*. October 20, 2019. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Westward_Ho!.
 15. List of generic forms in place names in Ireland and the United Kingdom. November 6, 2019. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_generic_forms_in_place_names_in_Ireland_and_the_United_Kingdom.
 16. Smith A. *English place-name elements*. Cambridge : University Press, 1956. Vol. 1. 304 p.
 17. Everett-Heath J. (Ed.). *Concise Dictionary of World Place-names*. Oxford : Oxford University Press, 2014. 524 p.
 18. Ekwall E. *The concise Oxford Dictionary of English place-names*. Oxford : Clarendon Press, 1960.
- REFERENCES**
1. Kotovych, V. (2017). Oikonimy: rozдумы pro semantyku [Oiconyms: thoughts about semantics]. *Ridne slovo v etnokulturnomu vymiri – A native word in ethnic and cultural dimension*, 129–142. <https://doi.org/10.24919/2411-4758.2017.110496> [in Ukrainian].
 2. Zavertkina, E.V. (2016). *Evoluciya oikonimicheskoy nominacii grafstv Kambrii i Devona: sopostavitel'nyj analiz [Evolution of oiconym nomination of Cumbria and Devon: comparative analysis]*. Moscow: Prospekt [in Russian].
 3. Aleksieieva, O.B. (2015). Deiaki aspekty vyvchennia toponimichnykh osoblyvostei u kursu krainoznavstva Velykobrytanii [Some aspects of learning toponymical peculiarities in the course of Great Britain]. *Zapysky z romano-hermanskoj filolohii – Journal of Romance and Germanic philology*, 3–9. [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2015.2\(35\).73077](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2015.2(35).73077) [in Ukrainian].
 4. Belmaz, Ya.M. (2016). Etymolohichni osoblyvosti toponimiv Velykoi Brytanii [Etymological features of toponyms of Great Britain]. *Naukovi zapysky – Scientific notes*, Vypusk 146, 306–309 [in Ukrainian].
 5. Kolisnychenko, T.V. (2016). Oikonimy v anhlomovnij kartyni svitu [Oiconyms in the English-speaking picture of the world]. *Filolohichni nauky – Philological sciences*. Knyha 1, 22–25 [in Ukrainian].
 6. Makeieva, K.S. (2012). Anhlосaksonskyi element v suchasnykh oikonimakh pivdennykh hrafstv Anhlii [Anglo-Saxon element in modern oiconyms of the southern counties of England]. *Mova i kultura – Language and culture*, vyp.15 (Vol. 5), 184–189 [in Ukrainian].
 7. Pavliuk, V.I. (2015). Do pytan pysemnoi ta usnoi interpretatsii toponimiv suchasnoi anhliiskoi movy [To the issue of written and oral interpretation of toponyms in Modern English]. *Paradyhma piznannia: humanitarni pytannia – Paradigm of knowledge: the humanities issues*, № 1 (4), 92–98 [in Ukrainian].
 8. Ordnance Survey Map of Devon. Retrieved October 10, 2019 from https://www.devonperspectives.co.uk/devon_osmap.html
 9. The Origin of English: Place names (December 27, 2014). *Daily Kos*. Retrieved November 10, 2019 from <http://www.dailykos.com/story/2014/12/27/1354316/-Origins-of-English-Place-Names#->
 10. Yakovenko, N.A. (1999). *Concise British History*. K.: Bohdana.
 11. Cameron, K. (1997). *English Place-Names*. London: Batsford Ltd.
 12. Mills, D.A. (Ed.). (2011). *Dictionary of English place-names*. New York: Oxford University Press.
 13. Conti, S. & Shaw, N. (August 18, 2017). Where does your Devon place name come from? *Devon-Live*. Retrieved from <https://www.devonlive.com/news/devon-news/your-devon-place-name-come-269209>
 14. Westward Ho! *Wikipedia*. Retrieved October 20, 2019 from https://en.wikipedia.org/wiki/Westward_Ho!
 15. List of generic forms in place names in Ireland and the United Kingdom. *Wikipedia*. Retrieved November 6, 2019 from https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_generic_forms_in_place_names_in_Ireland_and_the_United_Kingdom
 16. Smith, A.H. (1956). *English place-name elements*. Cambridge: University Press.
 17. Everett-Heath, J. (Ed.). (2014). *Concise Dictionary of World Place-names*. Oxford: Oxford University Press.
 18. Ekwall, E. (1960). *The concise Oxford Dictionary of English place-names*. Oxford: Clarendon Press.